

« Այս փերջին գրքին հեղինակը, ծագմամբ Հայ, ինքզինքը կը կոչէ ռանախօս Ձիթակօթ » Անկախ Կրօնքի Ընկերութեան », Աւելին ճիշդ պիտի ըլլաւ ըսել « Ամէն կրօնքէ անկախ ընկերութեան », որովհետեւ այն քանի մը էջերը զոր մեղքի կ'ընծայէ Մանկատարեան, կ'անային ո եւ է գրապաշտի կողմէ ստորագրուի :

« . . . Ձեռ գրտեր ո եւ է հրատարակութիւն մը այս ճիւղին մէջ՝ որ այս գրքին չափ յատկ, ուղղամիտ, ամենուրեք մատչելի ըլլայ ու միանգամայն ամենուրեք համար հրահանգիչ : Ուսումնականին համար շահեկան է սնոր ընթերցումը : Աշխատաւորը հոն պիտի գտնէ, հակիրճ եւ գիրքմբանելի ձևով մը, ճշգրիտ ծանօթութիւններ կրօնական խնդիրներու արդի վիճակին վրայ :

« Նոր կրօնագիտութիւն » ով՝ հարիւր փարսախ հետեւ ենք հակադարձ կղերմադուութենէն, յեղաշրջուած կաթոլիկութենէն, որ շատ յաճախ կը տեսնուի բանավարական միջավայրնե՝ ըստ մէջ, Գիտական « ատկմ »-եր չեն հակադրեր այսպիսի՝ կրօնական վարդապետութիւններու, Գիտութիւնը մեծ Գ ով եւ Կրօնը մեծ Կ ով մը գրելով : Հեղինակը ինքզինքը ծագելի չի դարձնել որ յայտարարելով թէ բոլոր կաթոլիկները կա՛մ խաբարաներ կա՛մ ապուշներ են, եւ թէ բոլոր կրօնները շարլաթանութեան ու խաբէութեան տրդիւնքներ են : Կը ճանչնայ լիովին այն ծառայութիւնները զոր եկեղեցին մատուցած է անցեալին մէջ, բայց ցոյց կուտայ նաեւ թէ դերմնականին վրայ հաւատքը կը նուազի՝ քանի դառական գիտութիւնները կը յառաջդրեն, եւ թէ հետեւաբար, ապագային կրօնքը, կա՛մ՝ եթէ կը նախընտրէ՝ « անկրօնութիւն », ուրիշ բան պիտի չըլլայ բայց եթէ « հաւատք » ճշմարտութեան վրայ, վստահութիւն թէ այդ գիտակցութեան վրայ կարելի է յոյս դնել կեանքի բարձրագոյն նպատակներուն հասնելու համար » (1) :

Պ. Մանկատարեան, զոր հառչոյն ունեցայ անձնապէս ծանչնալու, երբ տարիի մը չափ առաջ Փարիզէն անցաւ՝ երթալու համար Հռոմի ազատախօսներու Համաժողովին, իր « գործին մարդն » է. փոքրիկ նուրբ լղուտ անձ մը, սի-

րուն դէմքով մը՝ զոր կը լուսաւորեն երկու սեւ, կրակոտ ու միանգամայն քաղցր ու խորունկ աչքեր, եւ որ վճիռ ու կորովի երիտասարդութիւնով մը միշտ համակուած կը մնայ՝ հակառակ որ իր մազերուն սեւն արծաթախառն սկսած է ըլլալ ու պիկները սխրոտած են արդէն տարիններու փոշիէն : Իր պարզ ու շնորհալի ձեւերը, իր անկեղծ ու անսեթեւեթ խօսակցութիւնը՝ անդիմադրելի հրապույր մը ունին որ ըմբռնել կուտայ մեծ ձգողութիւնը զոր ամբոխներուն վրայ կ'ազդէ ինքը, երբ իր մտքին ու անձին բոլոր ելեկտրականութեամբ զինուած՝ կը խօսի իր սիրական դազափարներուն վրայ :

ԱՐՇԱԿ ԶՕՊԱՆԵԱՆ

Նոր կրօնագիտութիւն

ԳԼՈՒԽ Ա.

արցում. — Ի՞նչ է կրօնքը :

Պատասխան. — Հաւատք՝ ճշմարտութեան :

Հ. — Սահմանեցէ՛ք ճշմարտութիւնը :

Պ. — Ամենանպատարեալ գիտակցութիւնը ուրուն կարելի է հասնիլ ո եւ է խնդրոյ մը մասին :

Հ. — Ի՞նչ ըսել է « հաւատք ճշմարտութեան » :

Պ. — Այն վստահութիւնը թէ կարելի է հիմնուիլ այդ գիտակցութեան վրայ՝ կեանքի բարձրագոյն նպատակներուն հասնելու համար :

Հ. — Ի՞նչպէս մարդ մը կրնայ ցոյց տալ իր հաւատքը՝ ճշմարտութեան :

Պ. — Իր ընթացքը բարձրացնելով մինչեւ իր գիտակցութիւնը :

Հ. — Ի՞նչպէս ճշմարտութիւնը, այսինքն

(1) Մանկատարեան. — Նոր կրօնագիտութիւն :

« ամենակատարեալ գիտակցութիւնը », կրնայ ստացուիլ :

Պ. — Փորձարկութեամբ եւ ուսումնասիրութեամբ :

Հ. — Ուրիշ միջոց չկայ :

Պ. — Ձկայ :

Հ. — Ձեր տուած սահմանը՝ կրօնքի ընդհանրապէս արուած սահմանն է :

Պ. — Ոչ, Ժողովրդական կարծիքին համեմատ, կրօնքը այն է ինչ որ մարդ կը հաւատայ գերբնական էականերու մասին եւ ինչ որ կ'ընէ անոնց շնորհներն ընդունելու համար :

Հ. — Ի՞նչ է գերբնականը :

Պ. — Ամէն ինչ որ այժմ անբացատրելի է բնութեան ծանօթ օրէնքներով :

Հ. — Միտքը ի՞նչ գիւրգ բռնելու է այս տեսակ բոլոր հարցերու մասին :

Պ. — Պէտք չէ որ իրարու հետ կռուինք անոնց համար, այլ թոյլ տանք որ անոնք ազատօրէն վէճի ենթարկուին :

Հ. — « Յայտնուիլուն »-ը կամ « Աստուծոյ խօսքը » չի՞ ստրկեցներ մեզի շատ մը բաներ զոր առանց անոր պիտի չկարնայինք գիտնալ :

Պ. Որովհետեւ մէկէ աւելի « յայտնութիւն »-ներ կան, նախ գիտնալու ենք թէ որո՞ւն վրայ է խօսքը :

Հ. — Անուանեցէք ատոնցմէ մէկ քանին :

Պ. — Յայտնութիւնը Զրազայտի, Պրահմայի, Պուտտայի, Հրէաներու, քրիստոնեաներու, մասնատականներու, Մորմոններու . . .

Հ. — Այդ բոլոր յայտնութիւնները գիրենք Աստուծոյ՞ ծագած կը հռչակեն :

Պ. — Այո՞ :

Հ. — Իրար կը յարգեն :

Պ. — Ընդհակառակն, անոնցմէ իւրաքանչիւրը միւսները կը դատապարտէ իբրեւ վստահութեան անարժան կամ անկատար :

Հ. — Ի՞նչպէս :

Պ. — Պուտտա՝ կ'իբեւայ թէ՛ ըսեր է. « Ինծի նման ոչ մէկ անձ կայ ոչ երկրի վրայ ոչ երկինքը : Ես եմ միայն կատարեալ Պուտտան » :

Հ. — Ուրիշ օրինակ մը տուէք :

Պ. — Յիսուս որպէս թէ՛ ըսեր է՝ « Ես եմ ոչխարներու զուգը : Ամէն անոնք որ ինձմէ տաղ իկան, աւագակներ եւ գոգեր էին : Մի-

միայն ինձով կարելի է Հօրը մօտ երթալ :

Հ. — Ի՞նչ բան կարելի է նկատել իբրեւ ատոնցմէ աւելի ուժեղ ապացոյց մը :

Պ. — Այն իրողութիւնը թէ՛ անձնիւր յայտնութեան հետեւողները կը փորձեն ուրիշ յայտնութեանց հետեւողները դարձի բերել :

Հ. — Ի՞նչ ըսել է « Դարձի բերել » :

Պ. — Ուրիշ անձերը մղել ճիշդ մեզի պէս մտածելու եւ հաւատալու :

Հ. — Ի՞նչ պատճառով :

Պ. — Ի միջի այլոց՝ սա պատճառով որ, եթէ այդ անձերը մեզի պէս չհաւատան, յաւատենապէս պիտի դատապարտուին :

Հ. — Սյոք այլեւայլ յայտնութիւններէն ո՞րն է ճշմարիտը :

Պ. — Անոնցմէ ոչ մէկը բոլորովին ճշմարիտ է, ոչ ալ բոլորովին սխալ :

Հ. — Ի՞նչպէս կրնաք գիտնալ ինչ որ ճշմարիտ է եւ ինչ որ սխալ է իւրաքանչիւրին մէջ :

Պ. — Մեր լաւագոյն գաղափարները կիրարկելով :

Հ. — Ատի ըսել չէ՞ թէ բանականութիւնը աւելի բարձր հեղինակութիւն մըն է քան յայտնութիւնը :

Պ. — Անտարակոյս :

Հ. — Եթէ մենք մեր մէջ ունինք ամենէն բարձր հեղինակութիւնը, պէտք ունի՞նք ուրեմն յայտնութեան մը :

Պ. — Ո՛չ. որովհետեւ այդ յայտնութիւնը պէտք է մեր բանականութեան ընդունելի ըլլայ՝ անոր յարեմէն առաջ :

Հ. — Եթէ՛ այն հաւատքն ունենայիք թէ այսինչ գիրքը « Աստուծոյ խօսքը » կը պարուհանէ, միմիայն այդ պատճառով պիտի չհաւանդէ՞ք անոր, առանց նկատելու թէ ձեր բանականութիւնը զայն կ'ընդունի կամ ոչ :

Պ. — Ոչ :

Հ. — Ինչո՞ւ :

Պ. — Եթէ՛ կուրաքար հնազանդէի, իմ հնազանդութիւնն ոչ մէկ արժանիք պիտի չունենար. եթէ՛ հրամանի մը հետեւելով ընէի այդ բանը, կամաւոր հնազանդութիւն մը պիտի չըլլար : Բայց եթէ՛ իմացականօրէն ու բանականութեան հաւանութեամբ հնազանդիմ, այն

ատեն բանականութեանն է որ հնազանդած կ'ըլլաւ եւ ոչ թէ գրբին :

Հ. — Օրինակ մը տուէ՛ք :

Պ. — Եթէ աշխարհիս մէջ գոյութիւն ունեցող սոստուածաշունչներէն մին սորվեցնէ, օրինակի համար, թէ Երկիրս տափարակ է, չպիտի կրնայինք հաւատալ անոր, վասն զի մեր սեպհական փորձարկութիւնը եւ ուսումնասիրութիւնը ճիշդ հակառակը կը սորվեցնեն մեզի :

Հ. — Եթէ սակայն « յայտնութիւնը » ձեզի հրամայէր ընել ինչ որ ձեր բանականութիւնը կը դատաւարտէ իբր գեշ, աւելի « Աստուծոյ խօսք » ինչ պիտի հնազանդէիք քան ձեր բանականութեան :

Պ. — Եթէ ընէի ինչ որ իմ լաւագոյն դատողութիւնս ինծի կ'արգիլէ ընել, բարոյական էակ մը պիտի չըլլայի :

Հ. — Կարելի չէ՞ ճշմարիտ նկատել ինչ որ բանականութիւնը սխալ կը համարէ :

Պ. — Անկարելի է, Բանականութիւնը բացարձակ վիճակտ մըն է : Ոչ մէկ զօրութիւն չի կրնար զայն բռնադատել ճշմարիտ նկատելու ինչ որ ինքը սխալ է յայտարարած :

Հ. — Բայց ճշմարիտ է որ այդ « աստուածաշունչ »-ները բանականութեան հակառակ բաներ կ'ուսուցանեն :

Պ. — Բացարձակապէս ստոյգ է այդ :

Հ. — Ինչ, օրինակի համար :

Պ. — Արարչագործութեան պատմութիւնը :

Հ. — Ուրիշ օրինակ մը տուէ՛ք :

Պ. — Ջրհեղեղը :

Հ. — Ուրիշ օրինակ մըն ալ տուէ՛ք :

Պ. — Մարդուն սկզբնական անկուսի :

Հ. — Ինչ գիտենք այսօր այդ հարցերուն վրայ :

Պ. — Վստահարար գիտենք թէ « մարդուն անկուսի », « տիեզերական ջրհեղեղ », ոչ ալ « արարչագործութիւնը » երբեք գոյութիւն չեն ունեցած, այն իմաստով որով այդ չին աստուածաշունչները կը պատմեն այդ դէպքերը :

Հ. — Այդ աստուածաշունչներուն մէջ ուրիշ ինչ սխալներ կան :

Պ. — Անոնց մէջ ուրիշ շատ սխալներ կան պատմական ու գիտական. շատ տեղ, իրարու կը հակասեն, եւ շատ պարագաներու մէջ այն-

պիսի բաներ կ'ուսուցանեն որոնց դէշ ըլլալը գիտենք :

Հ. — Ինչպէս կը բացատրէք այդ սխալներուն գոյութիւնը աստուածաշունչներուն մէջ :

Պ. — Մարդկային բան մըն է սխալիլը :

Հ. — Ուրեմն այդ գրքերն ամէնքն ալ մարդոց գործն են :

Պ. — Ուրիշ բան չեն բայց եթէ մարդուն իմաստութեան եւ յիմարութեան, առաքինութեանց եւ մոլութեանց դիւանագրքերը :

Հ. — Ինչ ընելու ենք այդպիսի պարագաներու մէջ :

Պ. — Հետեւիլ լաւագոյն լոյսին զոր ունինք :

Հ. — Ո՞րն է այդ լոյսը :

Պ. — Մեր բանականութիւնը :

Հ. — Բայց մեր բանականութիւնը կարո՞ղ է մեզ սխալներու առաջնորդել :

Պ. — Այո :

Հ. — Ուրեմն ինչո՞ւ հետեւիլ անոր :

Պ. — Որովհետեւ լաւագոյն ոչինչ ունինք, եւ մեր պարզն է հետեւիլ լաւագոյն լոյսին զոր ունինք :

Հ. — Ինչո՞ւ կարգ մը մարդիկ այնքան մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Յայտնութեան :

Պ. — Վախճալով որ առանց Յայտնութեան բարոյական չի մնա :

Հ. — Այդպիսի վախ մը արդարացի՞ է :

Պ. — Ոչ, « Յայտնութեան » կամ « Աստուծոյ խօսք »-ին անունով շատ մը անսովի ոճիւրներ գործուած են, մինչդեռ միւս կողմէ՝ աշխարհիս ամենէն ազնիւ մտքերէն շատերը ոչ մէկ յայտնութեան ծանօթ են եղած :

Հ. — Միշտ յայտնութիւն մը գոյութիւն ունեցած է աշխարհիս վրայ :

Պ. — Ոչ, կը կարծուի թէ ատոնց տառաջիւրդին հազար տարի չափ առաջ է արուած :

Հ. — Աշխարհիս մէջ բարոյական չկա՞ր այդ թուականէն առաջ :

Պ. — Կար՝ անշուշտ. որովհետեւ մարդիկ, ընկերութիւններ ու ազգեր կ'ապրէին այդ թուականէն շատ առաջ :

Հ. — Յայտնութիւնը երկրիս ամէն մէկ ազգին զատ զա՞տ արուած է :

Պ. — Ոչ : Ընդհանուր հաւատքն այն է թէ

Հրէաներն միակ ժողովուրդն են եղած որուն
յայտնութիւն մը չնորոտած է :

Հ. — Հրէաներն ուրեմն աշխարհին միակ
բարոյական ժողովուրդն էին :

Պ. — Բնաւ երեք է . Յոյները որ Յայտնու-
թիւն չունէին, հնութեան ամենէն յառաջացեալ
ժողովուրդն էին :

Հ. — Ի՞նչ կը նշանակէ այս իրողութիւնը :

Պ. — Թէ բարոյականը անկախ է ո եւ է
Յայտնութիւնէ :

Հ. — Լա՞ւ է քարոզել թէ ո եւ է բարոյա-
կան անկարելի է առանց Յայտնութեան :

Պ. — Լաւ չէ . նախ՝ որովհետեւ ճշմարտ
չէ , եւ երկրորդ՝ որովհետեւ մարդիկ՝ Յայտ-
նութեան մասին իրենց հաւատքը կորսնցնելով՝
Բարին վրայ իրենց հաւատքն ալ պիտի կոր-
սնցնէին :

Հ. — Ի՞նչպէս կրնանք տեսական դարձնել
մեր հաւատքը Բարին վրայ :

Պ. — Սիրելով ու գործելով Բարին ինք
իրեն համար :

Հ. — Լաւ վարուելու համար ուրիշ ի՞նչ
պատճառներ կան :

Պ. — Ամենէն ուժեղ պատճառները անոնք
են որ յառաջ կուգան պահանջկոտ ինքնայար-
գանքէ մը , յետոյ՝ աշխարհական մղումը եւ
պարտականութեան զգացումը :

Հ. — Ի՞նչ բան է « պարտականութեան
զգացում » :

Պ. — Այն զգացումը թէ պարտինք կատա-
րել այնպիսի գործեր որ կեանքը աւելի ներուժ
կը դարձնեն կամ զայն գեղեցիկ կը կացուցա-
նեն , եւ խորշիկ այն գործերն որ իրենց հետ
կը բերեն ամօթը , թշուառութիւնը եւ չարիքը :

Հ. — Միշտ հանելի՞ք բան մըն է պարտակա-
նութիւնը կատարել :

Պ. — Հին կրօնները կը քարոզեն թէ պար-
տականութիւնը « խաչ » մըն է , եւ թէ բարի
րլլալու համար պէտք է որ մենք մեզ գոհնէք :

Հ. — Ի՞նչ է այդպիսի քարոզութեան մը
հետեւանքը :

Պ. — Թէ մարդիկ կը վախճան բարի մար-
դու պէս ապրելէ եւ թէ իրենց միտքը այդպիսի
կեանքի մը գաղափարը կը զուգորդէ տխրու-
թեան եւ կեղեքման գաղափարներու :

Հ. — Դեռ ուրիշ ի՞նչ :

Պ. — Թէ այդ քարոզութիւնը կարծել կու-
տայ որ միայն չարերը երջանիկ կ'ըլլան աշ-
խարհին մէջ :

Հ. — Ո՞րն է պարտականութեան ճիշդ յղա-
ցումը :

Պ. — Թէ ան « խաչ » մը կամ ինքնագոհու-
թիւն մը չէ , այլ ներդաշնակութիւն , գեղեց-
կութիւն եւ հրճուանք : Այն աստի միայն ինք-
զինքնիս գոհած եւ կեանքերնիս « խաչ » մը
դարձուցած կ'ըլլանք երբ մարմնոյ եւ մտքի
օրէնքներուն չենք հնազանդիր :

Մ. ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

ԵԵԿՆՈՒՄՆԵՐ

Կարգաւ նաւեր կը մեկնին
Դէպ ի ծովերն ճեռաւոր ,
ու կը թողուն ետեւին
Մուխի ամպեր նըրբոյր :

Նաւահնգիստն առանձին
Կը մրտմրտայ սրգաւոր .
ու նաւերը որ զացին
Ա՛լ չեն դառնար ծոցն անոր :

Դէպ ի վիհներն արցունքի
Իմ երազներս շուտ փախան՝
Յուշ մը թողլով անհրաժ :

ու , ցաւերու մենարան .
Ջո՛ր կըսպասէ սիրտը յար
Երազներուս որ չեն գար :

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷՋԵԱՆ

